

Meerkleurige of Toornviolen: Akker-, Driekleurig en Duinviooltje

Leni (H.) Duistermaat (Stichting FLORON, Postbus 9514, 2300 RA Leiden)

In de eerste warme stralen van de lentezon trokken de bewoners van Rommeldam in groepen naar het bos om te genieten van de violen die er bloeiden. Het waren werkelijk enige bloemen. Maar misbruik van violen leidt tot wortelroos en draadhippel in de bomen en dan gaat alles naar de verturving, zodat het duidelijk zal zijn dat alleen een goede determinatie hier redding brengt.^{1 2}

Het is echter niet gemakkelijk om de nauw aan elkaar verwante meerkleurige viooltjes te determineren, vooral omdat tussen Akkerviooltje (*V. arvensis*) en Driekleurig viooltje (*V. tricolor*) vruchtbare bastaarden gevormd worden. Beide zijn, tenminste in Nederland, eenjarige soorten, terwijl de andere twee soorten uit deze groep, Zinkviooltje (*V. lutea* subsp. *calaminaria*; blijft hier verder buiten beschouwing) en Duinviooltje (*V. curtisii*) overblijvend zijn. Een overzicht van de kenmerken waarin Akker-, Driekleurig en Duinviooltje van elkaar verschillen is gegeven in Tabel 1.

Omdat er planten voorkomen die kenmerken van beide eenjarige soorten hebben is belangrijk om altijd naar meerdere kenmerken te kijken. Kenmerken waarin de duidelijkste verschillen zitten zijn lengte van de eindslip van de steunblaadjes ten opzichte van de lengte van de stengelbladen, bloemkleur, bloemhoogte, lengte van de kroonbladen ten opzichte van de kelkbladen, en de lengte van de spoor ten opzichte van de kelkaanhangsels.^{3 4}

Als alle kenmerken overeenstemmen met een van beide soorten, dan is determinatie geen probleem. Duidt een van de kenmerken op de andere soort, of zijn alle, of het merendeel van de kenmerken intermediair, dan moet serieus gedacht worden aan de hybride(-zwerm) tussen Akker- en Driekleurig viooltje (*V. x contempta*). Uit cultuur ontsnapte planten (cv. *Hortensis*, of zaailingen van Reuzenviooltjes) willen overigens ook nog wel eens aangezien worden voor het wilde Driekleurig viooltje. De diep roodpaarse bovenste kroonbladen verraden echter hun gekweekte oorsprong. Zij mogen nooit als de wilde soort worden aangestreept!

Tabel 1. Overzicht van de verschillenmerken tussen Akker-, Driekleurig en Duinviooltje.

	Akkerviooltje	Driekleurig viooltje	Duinviooltje
Levensduur	eenjarig	eenjarig	overblijvend
Lengte eindslip steunblaadjes	nauwelijks korter dan bladschijf	duidelijk korter dan bladschijf	duidelijk korter dan bladschijf
Bloemkleur	roomwit-geel (soms bovenste kroonbladen paars gekleurd)	driekleurig (soms monochroom paarsblauw, wit of geel)	driekleurig (diep paars, lichtblauw, wit en geel in wisselende combinaties)
Bloemhoogte	8-12(-15) mm	15-25 mm	15-20 mm (maar later in het seizoen kleiner)
Lengte kroonbladen	tot iets langer dan kelkbladen	duidelijk langer dan kelkbladen	duidelijk langer dan kelkbladen (minder duidelijk later in het seizoen)
Lengte van de spoor	even lang als kelkaanhangsels	even langs als kelkaanhangsels tot 1 mm langer	meestal meer dan 1 $\frac{1}{2}$ mm langer dan kelkaanhangsels

Zowel Akkerviooltje als Driekleurig viooltje zijn soorten van matig voedselrijke zandgrond. Waar Akkerviooltje ook regelmatig buiten de Pleistocene floradistricten gevonden kan worden is Driekleurig viooltje daar vrijwel toe beperkt. In het duingebied wordt zij echter nogal eens ten onrechte aangestreept. In de duinen komt inderdaad wel een viooltje met driekleurige bloemen voor, maar nooit (of hoogst zelden) is dit Driekleurig viooltje. De in de duinen groeiende vorm is overblijvend en heeft, in tegenstelling tot Driekleurig viooltje, een spoor die zeker 1 $\frac{1}{2}$ mm voorbij de kelkaanhangsels reikt. Het betreft Duinviooltje (*V. curtisii*), dat met de vertikaal groeiende wortelstokken prima is aangepast aan de enigszins stuwende omgeving.

Waarnemingen van Driekleurig viooltje in de duinen (of buiten de Pleistocene districten) kunnen alleen geaccepteerd worden als herbariummateriaal is bijgevoegd. Op het etiket behalve vindplaats, datum en vinder ook graag vermelden welke kleur de verschillende kroonbladen hebben (bovenste, middelste, onderste).

1. Vrij citaat uit M. Toonder, 1970. De Toornviolen, 4^e druk, Amsterdam.
2. B. van de Boom en J. Spronk, 1996. Gras is om in te liggen, deel 51, De Toornviolen. Venkraai 131: 11-13.
3. R. van der Meijden, 1996. Heukels' Flora van Nederland, ed. 22: 166-167. Groningen.
4. E.J. Weeda, 1987. Nederlandse Oecologische Flora 2: 199-204. Amsterdam.